

הרב מנחם מקובר

קרבן הגר - מהותו ועניינו

רקע - התבוננות בסוגי הקרבנות

עולם תורת הקרבנות הינו עולם מופלא, הדורש התבוננות עמוקה ופנימית כדי להבין את עניינם האמיתי של הקרבנות השונים לסוגיהם. דומני, שנדרש מבט מקיף לשם הטמעת נושא זה ללבבות, שהרי לדברי הרמב"ם¹ עתידים הקרבנות לשוב ולהתחדש לעתיד לבוא כבימי קדם. התבוננות מעמיקה תאפשר לנו להתחבר לעומק העניין, ומתוך כך לחוש את המשמעות המיוחדת והנשגבה של עבודת הקרבנות. באופן שכזה נוכל בחסדי השי"ת להאהיב נושא נפלא זה גם בקרב התלמידים והמורים.

כפתיח לנושא הנדון בו בחרתי לעסוק מבין מגוון סוגי הקרבנות, ברצוני לתת סקירה קצרה של סוגי הקרבנות ומשמעותם הפנימית².

הרמב"ם מגדיר בריש הלכות מעשה הקרבנות³ את ההגדרה הכללית הבאה: "וכל הקרבנות בין של ציבור בין של יחיד ארבעה מינין: עולה וחסאת ואשם ושלמים. ועוד יש שם שלושה מיני קרבן יחיד והם הפסח והבכור והמעשר". דהיינו: כל הקרבנות הקרבים מן הבהמה⁴ נכללים בסוגים הנ"ל, וננסה תחילה להטוות את מהותם הפנימית של קרבנות אלו, זאת על-פי הלכותיהם ואפיונם המיוחד.

א. קרבן עולה - עולה כליל לה'. קרב מן הזכרים בלבד (בקר וצאן), וקרב או כקרבן חובה (כמו עולת ראייה) או כקרבן נדבה. קרב כקרבן ציבור (כמו תמידין ומוספין) או כקרבן יחיד (כמו עולת נזיר). ניתן לומר כי מהותו היא כקרבן שעניינו לקרב את האדם לבוראו, הן במימד הדבקות והן במימד הכפרה (זאת כשאדם מקריב עולה כדי לכפר על הרהורים רעים או חסרון מצוות עשה).

1. הלכות מלכים.

2. ליתר הרחבה עיין בספרי אורו של מקדש ב', עמ' 111-113.

3. פרק א', ב-ג.

4. בקרבנות העוף קיימים רק קרבנות עולה וחסאת.

ב. קרבנות חטאת ואשם - באים ככפרה על חטא, והינם קרבנות חובה בלבד (ולא נדבה). חלקם קרבים על המזבח (האמורים הפנימיים) והשאר נאכל על-ידי הכהנים⁵.

ג. קרבן שלמים - מהותו הינה דבקות. חלקו קרב לגבוה, חלקו לכהנים וחלקו לבעלים, קרבן זה קרב או כקרבן נדבה, או במקרים מאוד מסויימים כחובה⁶. קרבן זה קרב הן מקרבנות זכר והן מקרבנות נקבה. מרבית קרבנות השלמים הינם קרבנות יחיד⁷, ורק שני כבשי עצרת הינם שלמי צבור.

קרבנות העולה, החטאת והאשם הינם מסוג 'קדש קדשים' - שחיטתם בצפון העזרה והם נאכלים בעזרה המקודשת. קרבנות השלמים הינם מסוג 'קדשים קלים'⁸ - שחיטתם בכל העזרה והם נאכלים לפניים מחומת ירושלים.

הברית של כלל ישראל למרגלות הר סיני

בסוף פרשת משפטים⁹ מופיע תיאור הברית שכרת השי"ת עם בני ישראל, כאשר לדעת חלק מהמפרשים ברית זו נכרתה עוד לפני מתן תורה¹⁰. כך נאמר שם בתורה:

"ויכתב משה את כל דברי ה' וישכם בבקר ויבן מזבח תחת ההר ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל. וישלח את נערי בני ישראל ויעלו עלת ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים. ויקח משה חצי הדם וישם באגנות וחצי הדם זרק על המזבח. ויקח ספר הברית ויקרא באזני העם ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע. ויקח משה את הדם ויזרק על העם ויאמר הנה דם הברית אשר כרת ה' עמכם על כל הדברים האלה".

זו הקרבת הקרבן הראשונה של כלל ישראל על מזבח, בו משרתי ה'¹¹ הינם המקריבים את הקרבן. בני ישראל הקריבו עולות ושלמים, ומחלוקת בדברי חז"ל¹² אם היו אלו קרבנות צבור או יחיד.

5. זאת פרט לקרבנות 'חטאת פנימית' שנשרפים כליל מחוץ לירושלים (פרט לאמוריהם שקרבים על גבי המזבח).

6. בקרבנות נזיר, גר (ראה לקמן עניינו) וחגיגה.

7. כמו קרבן נדבה, חגיגה, שלמי שמחה ועוד.

8. רק כבשי עצרת, הנילוויים לשתי הלחם הקרבים בחג השבועות, הינם קדשי קדשים.

9. שמות כ"ד.

10. עיין רש"י וחזקוני במקום, ולעומתם ברמב"ן החולק עליהם.

11. מחלוקת האם יערי בני ישראל' המוזכרים בפסוק הם הבכורים (רש"י, רס"ג). או שאלו הם בחורים - מובחרים, שלא טעמו טעם חטא (רמב"ן, אבן עזרא). מקור העניין בזבחים קטו ע"ב, בגמרא שם קיימת גם דעה שהכהנים הם שעבדו.

12. זבחים קטו, ע"ב, חגיגה ו, ע"א, מנחות פב, ע"ב. עיין משך חכמה לשמות כ"ד, ה.

חז"ל¹³ למדים מפרשיה זו כי גוי הרוצה להכנס תחת כנפי השכינה, והמקבל על עצמו עול תורה, חייב לעבור שלושה שלבים: **א.** מילה **ב.** טבילה **ג.** הרצאת קרבן. כך אומרת הגמרא שם:

"יבי אוער: ככס כאבותיכם, עה אבותיכם לא נכנסו לברית אלא בעילה וטבילה והרצאת דם אף הם לא יכנסו לברית אלא בעילה וטבילה והרצאת דמים".

דהיינו: הגר עובר מעין התהליך שעברו ישראל בקבלת תורה. הוא מצטרף לכלל ישראל דרך מעבר התהליך אותו עברו אבותינו בצאתם ממצרים: תהליך זה כלול משלושה שלבים:

שלב א' - ברית המילה

עם צאתם ממצרים ישראל מלו עצמם, כאות לניתוק מטומאת מצרים ולהתחברות לקדושה. המילה הינה כביכול החותם האלוקי בגופו של האדם. זו כריתת הברית של **הפרט** עם בוראו. למילה שתי בחינות: הפריעה, שמהותה סילוק הטומאה (הערלה), והמילה שעניינה גילוי הקדושה (העטרה). המילה מכינה את בני ישראל במדרגת הגוף למעמד הקדושה של מתן תורה.

שלב ב' - הטבילה

לפני מתן תורה בני ישראל מצווים להטהר, זאת כהכנה למעמד המקודש. במעמד זה בני ישראל מקבלים כביכול מדרגת נשמה עליונה. לאחר יציאת מצרים, בה התנתקו ישראל מטומאת מצרים, הם מתקדשים ומטהרים לקראת קבלת מדרגת הנשמה של כלל ישראל. בבחינה זו הטבילה עניינה סילוק כוחות הטומאה.

שלב ג' - הרצאת קרבן

הקרבת הקרבן משמעותה כניסת כלל ישראל לברית עם השיי"ת, כאשר בני ישראל כביכול זוכים למדרגת נשמה חדשה. בבחינה זו כל גר מצטרף לכלל ישראל, ועליו לעבור תהליך של הטהרות והתעלות בו הוא מצטרף לכלל ישראל הן במדרגת הגוף והן במדרגת הנפש.

13. כריתות ט, ע"א. ראה גם הלכות איסורי ביאה פרק יג, הלכה ד-ה.

קרבנות הגר - הצטרפותו לכלל ישראל

לאור האמור לעיל ננסה בע"ה לבאר את הקרבן אותו מצטווה להקריב הבא לחסות בצל השכינה. הגמרא¹⁴ דנה במהות קרבן הגר, שהרי ישראל כשנכנסו לבית הקריב קרבן עולה וקרבן שלמים. מכאן שלכאורה גם הגר, הנכנס לבית עם כלל ישראל, יידרש להקריב קרבן עולה וקרבן שלמים. אולם כך נאמר בברייתא שם:

"תנו רבנן: גר עוכב לאכול בקדשים עד שיביא קינו¹⁵. הביא פרידה אחת שחיות¹⁶ אוכל בקדשים לערב. כל הקינן שבתורה אחד חטאת ואחד עולה כאן שתיהן עולות. הביא חובתו בן הבהמה יצא. עולה ושלמים יצא. ענחה ושלמים לא יצא לא אפרו קן אלא להקל".

כלומר: לדברי הברייתא הגר רשאי להביא הן עולת בהמה, הן עולה ושלמים והן שתי עולות העוף. מהו יסוד העניין?

הגמרא שם לומדת כי למרות שגר הושווה לישראל הרי שקיים שוני בקרבנותיו, והוא מצווה להקריב רק קרבן עולה לגרותו. הגמרא לומדת זאת מהפסוק המופיע בתורה לגבי עניינו של הגר¹⁷: "וכי יגור אתכם גר או אשר בתוכם לדרתיכם ועשה אשה ריח ניחוח לה' כאשר תעשו בן יעשה: הקהל חקה אחת לכם ולגר הגר חקת עולם לדרתיכם ככם כגר יהיה לפני ה'". מחד נאמר בפסוק כי "כאשר תעשו - בן יעשה", כלומר: עליו להקריב קרבן כמוכם. אולם מאידך נאמר בפסוק "ועשה אישה ריח ניחוח לה'", ומבארת שם הגמרא כי פסוק זה מתקיים רק בעולת העוף, שכן "איזהו דבר שכולו לה? הוי אומר עולת העוף". דהיינו: עולת בהמה מוקטרת על המזבח ללא העור, הניתן לכהנים, אולם עולת העוף עולה כליל על המזבח, מכאן - שגר יכול להקריב עולת עוף בלבד. אולם קרבן העוף לא קרב לבדו, אלא כזוג - (הנקרא בפי חז"ל בשם 'קן'), ומכאן שהגר רשאי להקריב שני עולות העוף לקרבנו.

כך פוסק הרמב"ם בנדון¹⁸: "וקרבן הגר והוא עולה מן הבהמה או שני בני יונה או שתי תורים ושניהן עולה או שתי בהמות אחת עולה ואחת שלמים". דהיינו: לכתחילה על הגר להקריב קרבן עולת בהמה, אולם הקלה עליו התורה והוא רשאי גם להביא שתי עולות מן העוף, שמחירן זול יותר. פרט לכך באפשרותו להקריב גם עולה ושלמים.

14. כריתות ח, ע"ב.

15. קן אילו הם שני קרבנות מהעוף, בדרך כלל עולה וחטאת.

16. קרבן אחד מבין זוג העופות.

17. במדבר ט"ו, יד-טו.

18. הלכות מעשה הקרבנות פרק א' הלכה ו'.

יש לעיין:

- א. מדוע בהתבוננות פנימית גר יכול לצאת ידי חובתו בקרבן עולה בלבד?
- ב. מהו עניינם המיוחד של זוג קרבנות העולה שלא מצאנו כדוגמתם ביתר סוגי הקרבנות?
- ג. מהו העניין שהוא יכול בכל זאת להקריב קרבנות עולה ושלמים, שהרי הוא יוצא ידי חובתו בקרבן עולה?

ניתן אולי לומר כי בכריתת הברית למרגלות הר סיני היתה בחינה כפולה של ברית, הן במימד הנשמה והן במימד הגוף. קרבן העולה עניינו בחינת הנשמה, שכן הוא עולה כליל על המזבח. אולם קרבן השלמים עניינו ברית הגוף, שכן חלקו נאכל לבעליו. ראה בביאור הימשך חכמה¹⁹ כי קיימת מחלוקת בדברי חז"ל אם קרבן השלמים היה קרבן ציבור, ואז הוא נאכל רק לכהנים, או שהוא היה קרבן יחיד שנאכל על-ידי כל אחד מבני ישראל²⁰.

מבואר אם כן כי הגר המצטרף לקהל ישראל מצווה לדורות להקריב קרבן עולה שכן הוא זוכה לקבל בחינת נשמה חדשה ובכך הוא מצטרף לכלל ישראל. זו הבחינה המרכזית של מתן תורה - מדרגת הנשמה לה זכו כלל ישראל. הקרבת השלמים היה בה עניין מיוחד למרגלות הר סיני, שכן אז ישראל עצמם הצטרפו לברית החד-פעמית של כלל ישראל עם בוראם וקרבן השלמים היה בבחינת 'סעודת ברית' עם בוראם שהיה בה תיקון גם לגופם. אולם לדורות די לו לגר לקבל את מדרגת הנשמה לה הוא זוכה בהקריבו את קרבן העולה.

לגבי זוג קרבנות עולת העוף ניתן לומר כי בני ישראל במעמד הר סיני, וכך גם הגרים לדורותיהם, לא הקריבו קרבן חטאת. על הגר אומרים חז"ל שהוא בבחינת קטן שנולד, דהיינו נקי ללא חטא. הגר מגיע למדרגתו מתוך תהליך של הטהרות, כך שקרבן החטאת לא שייך לגביו כלל. מאידך - זוג קרבנות עולת העוף רומז אולי על הבחינה הכפולה לה הוא זוכה בהצטרפו לכלל ישראל, הן במימד הנשמה והן במימד הגוף.

נותר עדיין לבאר את שאלתנו השלישית, מדוע בכל זאת לפי דברי הברייתא והרמב"ם רשאי הגר להקריב בכל זאת קרבן שלמים יחד עם קרבן העולה?

19. שמות כ"ד, ה.
 20. לדעתו שם מחלוקת זו תלויה במחלוקת נוספת והיא האם הבכורות ששירתו שם (ואז היה זה קרבן יחיד), או נדב ואביהוא הכהנים (ואז היה זה קרבן ציבור).

אמנם רש"י שם מבאר: "עולה ושלמים - לאו דוקא אלא משום דנעני למיתני מנחה ושלמים לא יצא", ומכאן שלדעתו הגר לא מביא עולה ושלמים כלל. אולם עדיין יש להבין את דברי הרמב"ם הכותב במפורש שהגר יכול להקריב גם קרבן שלמים. בספר "אבן האזל" תירץ שאם בכל זאת הפריש הגר גם קרבן שלמים - הרי שהוא חייב להקריבו.

אולי ניתן לומר בפשטות כי לכתחילה אמנם על הגר להקריב קרבן עולה, אולם אם עולה על רוחו הרצון להתקדש במעלה יתרה הרי שהוא רשאי להקריב בנוסף לקרבן העולה גם קרבן שלמים²¹. באופן זה הגר מקדש הן את גופו והן את נשמתו, מעין אותו מעמד לו זכו בני ישראל עם נכנסו לברית במעמד הר סיני.

יהי רצון שזוכה כולנו בחסדי השי"ת לברית מחודשת עם בוראנו, ולגילוי מדרגת הקדושה העליונה מתוכה נזכה לגאולת העולמים.

21. היינו עשויים לחשוב כי לאחר שדייקו חכמים מלשון התורה שעליו להקריב קרבן עולה הוא יצא בכך ידי חובתו ואין עליו להקריב קרבן שלמים כחלק ממסכת קרבנות הגר. אולם לדברי הברייתא, ופסק הרמב"ם, באפשרותו להביא גם קרבן שלמים.